

ECOUL EUROPEAN AL MORȚII LUI MIHAI VITEAZUL

CONSTANTIN ȘERBAN*

În vara anului 1601, la 9/19 august, acum 400 de ani, Mihai Viteazul, care la vârsta de 35 de ani (în 1593), dobândise tronul Țării Românești, cădea răpus mișelește, din ordinul generalului imperial George Basta pe câmpia de la Turda, când în numai opt ani de domnie, se acoperise de glorie prin faptele sale de vitejie, săvârșite în cadrul alianței antiotomane, cunoscută sub numele de *Liga creștină*¹, în speranța că pe această cale va redobândi neatărnarea celor trei țări românești: Țara Românească, Transilvania și Moldova.

În acea vreme, întreaga creștinătate europeană, de la Oceanul Atlantic la Marea Mediterană și Marea Baltică, salutase cu bucurie victoriile sale, obținute în 1594 la Orașul de Floci de la gura Ialomiței, în 1595 la Hârșova, Silistra, Putineiu, Șerpătești, Brăila, Rusciuk, Călugăreni, Târgoviște și Giurgiu, 1596 și 1598 în părțile sudice ale Dunării și chiar dincolo de fluviu în Imperiul otoman, de la Vidin și Cladova până la Sofia și versantul de nord al munților Balcani². Drept urmare, Mihai Viteazul, ca domn al Țării Românești, era considerat în acea vreme în toată Europa creștină răsăriteană, cel mai mare om al secolului³ sau, faptele sale, stârnind „admirajia lumii întregi și în special în rândul lumii elenice”⁴, pe de o parte iar pe de alta spaima și groaza în rândul lumii islamice, întinsă atunci pe trei continente. De altfel pierderile suferite de oștile otomane au fost considerate de cronicarul turc Selakzade (1575-1658), drept inegalabile în comparație cu cele din perioada anterioară. „El (adică Mihai Viteazul n.n.) afirma acesta, a pricinuit atâta pagubă musulmanilor încât așa ceva nu s-a mai

* București

¹ Ion Sârbu, *Domnii romani și plănuita Ligă creștină în 1593-1594*, în vol.: „Prinos lui D.A. Sturdza în împlinirea celor șaptezeci de ani”, București, 1903, p. 408-409; Petre P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 35-40; Al. Radna, *Pro Republica christiana. Die Walachei im „langen” Turkenkrieg der katolischen Universalmonarchie 1593-1600*, München 1964, p. 77-90; Constantin Șerban, *Raporturile lui Mihai Viteazul cu Malaspina di San Severo*, în „Revista de istorie”, 4/1975, p. 541-542; Fernand Braudel, *Mediterana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*, București, 1986, vol. 5, p. 305 și urm.; Halil İnalcik, *Imperiul otoman. Epoca clasică 1300-1600*, București, 1996, p. 91.

² Petre P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 110-127, 145-160, 181-186; Carol Göllner, *Faima lui Mihai Viteazul în apus. Broșuri contemporane*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj”, VIII, 1919-1942, p. 123-296; Constantin Velichi, *Pahodite na Mihai Viteazul na jug ot Dunav (Campania lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre)*, în „Istoriceski”.

³ Mihail Kogălniceanu, *Opere, Scrieri istorice*, ed. critică, introducere și note de Andrei Oțetea, București, 1946, p. 255-256.

⁴ Demostene Russo, *Studii istorice greco-romane. Opere postume*, publicate sub îngrijirea lui Constantin C. Giurescu, de Ariaona Camariano și Nestor Camariano, București, 1939, vol. I, p. 103-109.

văzut în nici un secol⁵. În fine, au urmat apoi victoriile din anii 1599 și 1600, obținute contra aliaților Înaltei Porți, Andrei Bathory, principele Transilvaniei și Ieremia Movilă, domnul Moldovei, în urma cărora, după mărturia istoricului Ion Lupeș „Mihai atinsese culmea gloriei sale ostășești și a puterii politice. Stăpânea acum – continua acesta – trei țări cu populație românească de baștină⁶. Prin aceasta numitul domn pusese prima piatră de temelie a statului național român creat mai târziu în epoca modernă.

În anul 1601, Mihai Viteazul, aflat la apogeul ascensiunii sale politice și militare și-a continuat succesele sale, când în fruntea armatei căreia i se alăturase și o armată imperială germană, condusă de generalul George Basta, a obținut o nouă victorie strălucitoare, contra lui Sigismund Bathory, principele Transilvaniei și acesta aliat al otomanilor, cea de la Gurăslău (3/13 august) reușind de data aceasta să scoată pentru a doua oară Transilvania de sub suzeranitatea Înaltei Porți. Și pentru faptul că, după această victorie, își exprimase în mod fățiș, hotărârea de a guverna de *unul singur* acest principat, fără protecția împăratului Rudolf al II-lea, el a devenit dintr-un aliat de nădejde, un aliat cât se poate de incomod în tabăra creștină și mai ales pentru imperialii ale căror interese erau reprezentate în această parte a Europei de generalul George Basta. Ceea ce a urmat, în săptămânile următoare, se știe. Printr-un adevărat complot, organizat de generalul George Basta și colaboratorii săi, marele erou de la Călugăreni a fost ucis mișelește în dimineața zilei de 9/19 august 1601, în chiar tabăra sa de pe câmpia de la Turda.

La vremea respectivă, vestea morții lui Mihai Viteazul ale cerui fapte de vitejie deveniseră de notorietate europeană, s-a răspândit relativ foarte repede în principalele state de pe continentul nostru, provocând o puternică consternare în rândul unor monarhi și înalte personalități politice europene cu care domnul român întreținea o bogată corespondență cu caracter politic⁷. Astfel de la Turda, vestea morții sale s-a transmis la Cluj a doua zi, apoi în Slovacia la Kosice după cinci zile, la Viena și Praga la 29 august, la Roma la 1 septembrie, la Graz în landul Stiria din Austria, la 10 septembrie, la Istanbul la 12 septembrie, la Veneția în Republica dogilor la 15 septembrie⁸.

Dar moartea lui Mihai Viteazul s-a răspândit și în împrejurări oarecum stranii și într-un moment când nimeni din cei ce-l cunoșteau sau auziseră de succesele sale militare și politice de până atunci nu se așteptau la un sfârșit atât de tragic pentru acest erou, care în Transilvania era considerat drept un adevărat „Hanibal valah“, de către contemporanii săi⁹. Din aceste motive de la început au circulat numeroase versiuni privind acest eveniment tragic pe cât de fanteziste pe atât de contradictorii. Astfel unii

⁵ Mihail Guboglu, *Cronici turcești privind țările române. Extrase*, vol. II secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, București, 1974, p. 158.

⁶ Ion Lupeș, *Istoria românilor*, București, 1937, p. 156.

⁷ Constantin Șerban, *Contribuții la repertoriul corespondenței politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul*, în vol. Mihai Viteazul, culegere de studii, ed. Coord. Paul Cernovodeanu și C. Rezachivici, București, 1975, p. 259-271.

⁸ Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, București, 1940, p. 200; Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, *Acte și scrisori (1600-1601)*, București, 1933, p. 457-458.

⁹ Ion Lupeș, *op. cit.*, p. 149.

din contemporani au aflat vestea că domnul român ar fi fost ucis de niște soldați mercenari, care se simțiseră jigniți de acesta în anumite împrejurări, alții că marele comandant de oști ar fi fost spânzurat sau împușcat de unii din dușmanii săi pe când dormea în cortul din tabăra sa¹⁰. Apoi vestea uciderii sale a mai fost însoțită de zvonul potrivit căruia în cortul său ar fi fost găsite scrisori, din care reieșea că ar fi întreținut legături tainice cu unele pașale otomane, de exemplu cu cel de Timișoara, și chiar cu Sigismund Bathory, care-i promisese ajutor militar pentru a-i scoate pe imperiali din Transilvania. Aceste scrisori nu au fost arătate niciodată de ucigași iar cercetările ulterioare ale istoricilor au demonstrat că acestea aveau un caracter apocrif¹¹. În consecință, atunci, Mihai Viteazul calificat de generalul George Basta drept un trădător a fost executat din porunca acestuia în numele împăratului Rudolf al II-lea. De altfel această versiune, a fost transmisă printr-o scrisoare a lui George Basta expediată la Praga la Curtea Imperială, prin care acesta motiva măsura luată ca fiind singura soluție pentru a feri Imperiul german de noi primejdii din partea domnului român¹².

În ceea ce privește atitudinea luată de împăratul Rudolf al II-lea la aflarea acestei vești, acesta nici nu a aprobat hotărârea luată de generalul George Basta de a-l suprima pe domnul român acuzat de trădare dar nici nu a condamnat acest asasinat, ceea ce înseamnă că a aprobat în mod tacit felul cum s-a procedat pentru scoaterea lui Mihai Viteazul de pe scena istoriei¹³. Și totuși unele documente de epocă atestă faptul că Rudolf al II-lea nu a fost împăcat în cugetul său, la început, în legătură cu dispariția în mod tragic a fostului său aliat. Drept urmare, ulterior, acesta a ordonat o anchetă a acestui caz, încredințată stegarului Vincenzo Zucconi. Astfel într-o scrisoare din Praga din 19 noiembrie 1601, se menționează faptul că numitul stegar ar fi prezentat înaltului monarh justificarea morții valahului (adică a lui Mihai Viteazul n. n.) și că acesta și miniștrii săi „s-ar fi declarat mulțumiți pe deplin“ de concluziile acestei investigații¹⁴.

În anii ce au urmat în secolul al XVII-lea, unii cronicari străini contemporani cu acest eveniment tragic, pe baza unor investigații efectuate pentru documentarea operelor lor istorice, au reușit să scoată în bună parte la iveală, cauzele uciderii mișelește a lui Mihai Viteazul pe câmpia de la Turda din ordinul generalului George Basta. Astfel istoricul englez Richard Knolls (1550-1610) în vârstă de 51 de ani în 1601, care a scris prima lucrare consacrată istoriei turcilor apărută la Londra în 1603 cu titlul *The generall historie of the Turkes*, afirma în opera sa că agravarea relațiilor dintre Mihai Viteazul și George Basta s-a adâncit după bătălia de la Gurăslău, când domnul român i-a declarat generalului imperial că nu mai recunoaște suzeranitatea

¹⁰ Ludovic Demeny și Paul Cernovodcanu, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania sec. XVI-XVII*, București, 1974, p. 42.

¹¹ Nicolae Iorga, *Există o scrisoare de trădare a lui Mihai Viteazul?*, București, 1929; Andrei Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 284-285; Al. Matei, *Cele două scrisori apocrife ale lui Mihai Viteazul, din mai 1601*, în „Revista arhivelor“, s. n., 3/1976, p. 256-266.

¹² Andrei Veress, *Basta Gyorgy. Epistolae et acta generalis*, vol. IV partea I p. 266-267, 278-279.

¹³ *** , *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. 2 *Cronicari și istorici străini sec. XVI-XVIII*, București, 1983, p. 39, de exemplu cronicarul Nicolae Istvanffy afirma în opera sa *Historiarum de rebus Ungaricus*, liber XXXIV (Köln, 1622), că după ce s-a primit la curtea imperială știrea morții lui Mihai Viteazul de la generalul George Basta „la aceasta însă împăratul lungind așteptarea lui Basta peste măsură răspunde într-un chip echivoc încât nici nu fu lăudată crima și pentru că nu putea fi prezentată ca neîmplinită, nici să nu pară că dezaprobă, socoti că trebuie să o treacă pentru moment sub cea mai adâncă tăcere“.

¹⁴ Andrei Veress, *op. cit.*, vol. IV, p. 473-474.

imperială și că Transilvania, pe care o luase în stăpânire prin luptă de două ori va face, ceea ce crede mai bine fără încuviințarea lui sau a împăratului. De asemenea, George Basta ar fi informat atunci pe colaboratorii săi că domnul român ar avea înțelegeri secrete cu Înalta Poartă, cu ajutorul căreia urmarea să-i alunge pe imperiali din Transilvania, păstrând pentru sine acest principat în calitate de tributar al sultanului. Drept urmare, arăta în continuare istoricul englez, George Basta după ce s-a sfătuit cu colaboratorii săi a hotărât să-l suprimă pe domnul român, ceea ce s-a și întâmplat la 9/19 august 1601. În final, istoricul englez încheia acest capitol consacrat lui Mihai Viteazul prin cuvintele „O moarte nedemnă, pentru un căpitan atât de valoros” cauzată de „ambiția care frământa spiritele mari, care l-au dus atât de sus pe aripile dorinței, fără, măsură, dincolo de obligația de loialitate și rațiune”¹⁵.

Un alt cronicar, de origine francez, Jacques Augustin de Thou (1553-1617) în vârstă de 48 de ani în 1601, care a scris o istorie a timpului său pentru anii 1546-1607, cu titlul *Historiarum sui temporis*, susținea că obiectul disputei dintre George Basta și Mihai Viteazul era faptul că cel de-al doilea declarase primului că „nu mai voia să recunoască pe nimeni mai mare deasupra sa”. În continuare, după ce arată pe scurt cum a fost pregătit și executat asasinatul din câmpia de la Turda cu ajutorul unei adevărate armate de mercenari, istoricul francez încheia astfel: „Mihai era atunci în vârstă de 43 de ani, bărbat strălucit și în norociri și în nenorociri, după chiar judecata inamicilor săi”¹⁶.

Ecoul european al morții lui Mihai Viteazul mai este reflectat și într-o broșură tipărită la Paris în toamna anului 1601, luna septembrie purtând titlul *Discours de la mort de Michel voyvoda de Valachie, après la victoire obtenu par luy et Georges Basta, contre Sigismond Bathory* apărută la Paris în 1601 în tipografia lui Denys Duval. Acest izvor istoric narativ a intrat în circuitul științific românesc în urmă cu aproape șapte decenii, datorită istoricului Andrei Veress (1868-1953) care a inclus-o în monumentală culegere de documente cu titlul *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI. *Acte și scrisori (1600-1601)*, București, 1933¹⁷.

De la început considerăm că este surprinzătoare ignorarea acestui izvor istoric narativ de către istoricii care s-au preocupat în cercetările lor din perioada interbelică și după aceea până în zilele noastre de istoria vieții lui Mihai Viteazul, fie în sinteza privind istoria românilor, precum Nicolae Iorga¹⁸, Constantin C. Giurescu¹⁹, Ștefan Pascu²⁰, Ion Ionașcu²¹, Mihail Berză²², Eugen Stănescu²³, ș.a.²⁴, fie în lucrări speciale

¹⁵ *** , *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, op. cit., p. 102; Paul Cernovodeanu, *Epopeea lui Mihai Viteazul într-o operă istorică engleză a vremii sale*, în vol.: *Mihai Viteazul. Culegere de studii op. cit.* p. 207.

¹⁶ *** , *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, op. cit. p. 135.

¹⁷ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, op. cit., vol. VI, p. 460-463.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale* vol. V, *Epoques des Braves*, București, 1940, p. 445 (vezi și nota 1).

¹⁹ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, București 1937, p. 275-279.

²⁰ Miron Constantinescu, Constantin Daicovici și Ștefan Pascu, *Istoria României Compendiu*, București, 1970, p. 201.

²¹ Ștefan Pascu, Ion Ionașcu și Constantin Cihodaru, *Istoria medie a României*, București, 1966, p. 367.

²² *** , *Istoria poporului român*, sub redacția lui Andrei Oțetea, București, 1970, p. 160-161.

²³ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 1001-1004.

cu caracter monografic precum: Nicolae Iorga²⁵, Petre P. Panaitescu²⁶, ș.a.²⁷, deși această colecție de documente s-a aflat la îndemâna oricui interesat de această problemă cu caracter istoric din anii 1929-1933²⁸. Apoi facem precizarea că acest izvor istoric narativ numit *Relatare* (*Discours*), a fost redactat inițial în limba italiană de nobilul Morando Fossati, originar din Milano, aflat în tabăra imperialilor de pe câmpia de la Turda, martor ocular la uciderea lui Mihai Viteazul. Acesta, în drum spre Viena a trecut prin Kosice la sfârșitul lunii august 1601, unde s-a întâlnit cu Fernando Gonzaga, căpitan general imperial căruia, atunci, i-a înmănat o copie după o *Relatare italiană*²⁹. Ulterior, după ce aceasta a fost tipărită la Praga a fost expedită la Paris, unde avea să apară în traducere franceză în tipografia unui oarecare Denis Duval³⁰. Datorită importanței conținutului său *Relatarea italiană* a fost tradusă și în limba spaniolă la ambasada regatului Spaniei din Praga și expedită la Madrid regelui Filip al III-lea (1598-1620)³¹. Din aceste motive textul spaniol al *Relatării* privind moartea lui Mihai Viteazul se află azi în fondurile Arhivelor generale spaniole din Simancas (fondul Germania, dosar 707, f. 52)³², unde se află de altfel și alte documente privind istoria românilor din secolele XVI-XVIII, provenite din arhiva lui Don Guillen de San Clemente ambasadorul spaniol la Praga pe lângă curtea imperială a lui Rudolf al II-lea³³.

Relatarea franceză apărută la Paris³⁴, și răspândită în mai multe state europene (Spania, Italia, Germania), un exemplar aflându-se la Roma în fondul bibliotecii Corsini, cuprinde știri potrivit cărora generalul George Basta, fără a fi menționat și Mihai Viteazul, a învins armata lui Sigismund Bathory la Gurăslău, după care apoi a supus Transilvania în numele „Majestății sale imperiale“, împreună cu orașele și târgurile acestei țări. La început, se relatează mai departe, generalul imperial și-ar fi arătat bunăvoința față de valah (adică față de Mihai Viteazul n.n.) așa cum făgăduise deseori și l-ar fi îndemnat să se pregătească întru aceasta și să fie încrezător în spusele lui (adică ale lui George Basta n.n.) în legătură cu guvernarea Transilvaniei. Dar „valahul“ (adică Mihai Viteazul n.n.) lăsând să se creadă că prea puțin îl frământă acest gând, iar fi răspuns cu viclenie (frauduleusement) că nu era timp atunci să se gândească

²⁴ Kurt W. Treptow, *a History of Romania*, Iași, 1996, ed. 2, p. 151.

²⁵ Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1935, vol. 2.

²⁶ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 248 nota 2, autorul amintește numai existența acestei broșuri.

²⁷ Manole Neagoe, *Mihai Viteazul*, Craiova, 1976, autorul include la ilustrații facsimilul coperta broșurii *Relatarea franceză* privind moartea lui Mihai Viteazul, dar în noua ediție din 1994 a scos toată ilustrația.

²⁸ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1929-1933, 11 volume.

²⁹ Idem, vol. VI, p. 442.

³⁰ *Ibidem*, p. 443.

³¹ Alexandru Ciorănescu, *op. cit.*, p. 199-200; Andrei Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 483 nota 1.

³² *Ibidem*.

³³ Arhivele din Simancas sunt depozitate într-un castel construit în epoca modernă aflat la 10 km distanță de Valladolid, fondurile sale de documente aparțin Secretariatului de stat Simancas și sunt grupate în 68 de serii. Ele cuprind corespondența diplomatică a regatului Spaniei cu numeroase state Europene precum: Portugalia, Franța, Anglia, Sfântul Scaun, Olanda, Suedia, Danemarca, Saxonia, Imperiul German, Polonia, Prusia, Rusia, Elveția etc.

³⁴ Textul în limba franceză publicat de Andrei Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 460-463, facsimil al copertei broșurii, p. 461; și în vol.: *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, *op. cit.*, vol. IV *Relatări și presa*, București, 1986, p. 378-379.

la așa ceva. De altminteri – se continua în *Relatarea franceză* – în cugetul său rău (adică al lui Mihai Viteazul n.n.), nu pătrunsese credința și supunerea ce le datora și le jurase Majestății Sale (adică lui Rudolf al II-lea, n.n.). Mai departe, se arată în document, că Mihai Viteazul, după ce s-ar fi arătat la început cu supunere față de împărat, în timpul bătăliei duse contra transilvănenilor (la Gurăslău n.n.), ulterior s-ar fi lăsat purtat doar de ură și răzbunare față de transilvăneni, în felurite chipuri săvârșind chiar crime împotriva acelor rămași credincioși împăratului (adică lui Rudolf al II-lea, n.n.), de exemplu a poruncit să fie ucis comisarul imperial Gaspar Kornis deși se știe că moartea acestuia a fost provocată din ordinul lui Sigismund Bathory, n.n.).

Tot în această *Relatare franceză*, Mihai Viteazul mai este acuzat de autor că ar fi săvârșit multe samavolnicii contra localnicilor, că ar fi adunat în tabăra sa, oameni care erau dușmanii imperialilor, că fără știrea lui George Basta ar fi capturat 10 tunuri de la cetatea Șimleul Silvaniei, alăturându-le celor șase pe care le avea de mai înainte, că s-ar fi învoit cu dușmanii trădând pe împărat. Drept urmare, – se continua în *Relatarea franceză* – generalul George Basta a început să-i urmărească îndeaproape domnului român toate mișcările prin oamenii săi credincioși și chiar să-i intercepteze corespondența ce purta cu dușmanii împăratului. Din aceste scrisori ar fi rezultat că Mihai Viteazul negocia în particular cu pașa de la Timișoara și cu Sigismund Bathory spre a „trăda” cauza cea dreaptă a Majestății Sale Imperiale și a-și pune armata sa în slujba dușmanului acestuia. În fine pentru a preîntâmpina unele primejdii din partea lui Mihai Viteazul generalul imperial George Basta, ar fi convocat de îndată Consiliul militar al armatei sale și la un gând cu acesta a hotărât ca Mihai Viteazul să fie adus în fața acestui for militar, pentru a se arăta vinovăția și apoi să fie trimis la judecata Majestății Sale imperiale.

Drept urmare – se continua în respectiva *Relatarea franceză* – Mihai Viteazul nu numai că n-a vrut să se prezinte în fața Consiliul militar al armatei generalul imperial dar s-ar fi pregătit să plece la Făgăraș pentru a-și salva familia reținută cu forța în acel loc de dușmanii lui. Auzind toate acestea generalul George Basta l-a trimis pe colonelul Pezzen cu regimentul său și cu o companie de valoni să-l încercuiască și să-l împiedice pe numitul valah (adică pe Mihai Viteazul n.n.) să-și părăsească tabăra, iar dacă va afla împotrivire din partea acestuia „știa ce are de făcut”, cu alte cuvinte să se folosească chiar forța armată.

Urmează apoi descrierea uciderii mișelește a lui Mihai Viteazul în sensul că numitul colonel ducându-se în tabăra românească a înconjurat cu oamenii săi cortul „valahului” (adică al lui Mihai Viteazul n.n.) și l-a anunțat pe acesta că îl face prizonier al Majestății Sale Imperiale. La această veste, numitul valah a pus de îndată mâna pe sabie pentru a se împotrivi. Atunci un căpitan valon i-ar fi dat o lovitură cu halebarda în pânțe și valahul, căzut la pământ fiind grav rănit, fu de îndată copleșit de ceilalți ostași mercenari, care îi tăiară capul, fără ca cineva din cei de față să se împotrivească, afirmație care nu corespunde adevărului, în sensul că în ajutorul lui Mihai Viteazul, la chemarea acestuia au sărit mai mulți ostași în frunte cu banul Mihalcea consilierul domnului care au plătit cu viața fața lor.

În fine, se mai adaugă – în *Relatarea franceză* – că răvășindu-se cortul lui Mihai Viteazul, s-ar fi găsit acolo câteva scrisori care dovedeau trădarea de care se face vinovat acesta față de împărat, precum și mai multe scrisori de ale lui George Basta interceptate de domnul român. Ulterior generalul George Basta s-a grăbit să expedieze

scrisori lui Rudolf al II-lea, printr-un curier pentru a-i da de știre monarhului său, despre cele întâmplate pe câmpia de la Turda, justificând totodată hotărârea luată într-o situație extremă pentru Imperiu, dar acest curier nu s-ar mai fi întors după 15 zile. Din acest motiv ar fi fost expediat la Praga la Curtea Imperială cu aceeași știre un alt curier, de data aceasta curierul fiind chiar italianul din Milano Morando Fossato un apropiat al colonelului Pezzen, cel care redactase acea *Relatare italiană*, ulterior tradusă și în limba franceză, care de fapt cuprinde versiunea generalului George Basta. Citită cu atenție această versiune rezultă că prețul uciderii lui Mihai Viteazul a fost luarea în stăpânire a Transilvaniei de către imperiali până în 1604³⁵.

L' ECHO EUROPÉEN DE LA MORT DE MICHEL LE BRAVE

Résumé

A la fin du XVIe siècle, Michel le Brave, prince de Valachie (1593-1601), ayant réussi à remporter une série de brillantes victoires sur les turcs et leurs alliés, pour reconquérir l' indépendance des Pays roumains (la Valachie, la Moldavie et la Transylvanie), ceux-ci est devenu, ce temps là, une personnalité politique set militaire de notoriété européenne. C' est pourquoi, la nouvelle dd sa meurtre en Transylvanie sur la plaine de Turda, le 9/19 août 1601-il y a quatre cents années-à la suite d' un complot organisé par le général impérial, George Basta a étonné et affligé aussi de nombreux monarques et hautes personnalités politiques du notre continent.

Pour présenter le vrai areal géographique de l' écho de la mort de Michel le Brave, ce temps là, l' auteur a établi d' abord comment la nouvelle de ce triste événement fut connu dans les principales capitales européennes par la correspondance politique et diplomatique aussi et puis à l' aide de quelques brochures contenant de détails sur cet événement tout à fait tragique, une place importante occupent le *Discours de la mort de Michel voïvode après la victoire obtenu sar luy et Georges Basta, contre Sigismond Battori*, imprimé d' abord en italien à Prague et redigé par un gentilhomme de Milan nommé Morando Fossati et plus tard en traduction franc aise à Paris dans la typographie de Denis Duval, qui contient beaucoup de détails peu connu jusqu' aujourd' hui, l' auteur accordant une grande importance à ce document, pour la première fois, si précieux pour l' historiographie roumaine.

³⁵ M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *Projets d'organisation de la Transylvanie sous la domination des Habsbourg (1602-1604)*, In „Revue Roumaine d'Histoire“, 2/1972, p. 251-264.